

Inka Hänninen

**POPULISMI OSANA SUOMALAISTA
ILMASTOKESKUSTELUA**
Ilmastotoimet ”tavallisen kansan” uhkakuvana

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Inka Hänninen: Populismi osana suomalaista ilmastokeskustelua – ilmastotoimet tavallisen kansan uhkakuvana
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2022

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen tämänhetkisen suomalaisen ilmastokeskustelun populistisia piirteitä. Yhteiskuntamme on jatkuvassa muutoksessa, mikä on monen kohdalla lisännyt kokemusta tulevaisuuden epävarmuudesta. Tämän lisäksi yhtenä nykypäivän keskustelluimpana huolenaiheena näyttäytyy ilmastonmuutos. Nykyisen kestäättömän elämäntapamme kyseenalaistaminen ja keskustelu vaadittavista ilmastotoimista tulevaisuutemme turvaamiseksi on enenevässä määrin nostanut esiin myös vastareaktioita ja menneen ajan ihannoitua.

Tutkielmassani kysyn, miksi Suomen harjoittamat ilmastotoimenpiteet herättävät vastustusta, ja mikä ilmastotoimenpiteiden puoltajissa arveluttaa. Tutkimukseni aineistona toimii Sanna Ukkolan 07.10.2021 julkaiseman kolumnin ”*Lakia rikkovat Elokapinan hipit ovat ilmastouhka*” yhteydessä käyty anonyymi internetkeskustelu. Toteutin tutkimukseni aineistolähtöisesti aiempaan populismia käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen peilaten. Aineiston analyysin suoritin laadullista sisällönanalyysia sekä diskurssianalyysia hyödyntäen.

Populismi osoittautui koko tutkimusaineistoni läpäiseväksi tekijäksi. Aineistosta nousi esiin kolme päädiskurssia, jotka nimesin seuraavasti: yhteiskunta kaaoksessa -diskurssi, Suomi vastaan ilmastonmuutos -diskurssi ja kuka tällaista haluaa? -diskurssi. Ilmastotoimenpiteitä pidettiin monessa mielessä hyödyttöminä ja suomalaisen yhteiskunnan sekä ”tavallisen kansan” edun vastaisina.

Ilmiötä on tärkeää tutkia, sillä ilmastonmuutoksen nimissä tehtyjen yhteiskunnallisten muutosten laajamittainen vastustaminen voi vaarantaa vaadittavien ilmastotavoitteiden toteutumisen ja tuoda mukanaan muita ei-toivottuja lieveilmiöitä. Tämän lisäksi osana julkista keskustelua kuulee monesti puhuttavan, kuinka eläisimme nykyään jopa niin sanotulla ”populismien aikakaudella”. Populismien lisääntyminen voidaan nähdä riskitekijänä vakaalle demokratialle muun muassa siksi, että sille on tyypillistä yksinkertaistaa vaarallisella tavalla poliittista keskustelua ja luoda monenlaisia vastakkainasetteluja yhteiskunnassa.

Avainsanat: Populismi, ilmastopolitiikka, yhteiskunta, politiikka, ilmasto, ilmastonsuojelu, asenteet, salaliittoteoriat

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Suomi ilmastonmuutosta hillitsemässä	3
2.1	Suomen asettamat ilmastotavoitteet.....	3
2.2	Suomalainen kansalaisvaikuttaminen ja ilmastoliike.....	4
2.3	Populismi	6
2.1.1	Salaliittoteoriat osana populismia	8
3	Tutkimusasetelma	10
3.1	Aineisto ja tutkimuskysymys	10
3.2	Internetkeskustelujen käyttö aineistona	10
3.3	Analyysimenetelmät	12
4	Ilmastokeskustelun populistiset piirteet	14
4.1	Yhteiskunta kaaoksessa	14
4.2	Suomi vastaan ilmastonmuutos.....	17
4.3	Kuka tällaista haluaa?	21
5	Populismi muutoksen vastavoimana	25
	Lähteet	28
	Liitteet	30
	Liite 1	30

1 Johdanto

Yhteiskuntamme on jatkuvassa muutoksessa, minkä vuoksi tulevaisuutemme saattaa näyttäytyä monen silmissä tavalla tai toisella epävarmalta. Uudenlaisena tulevaisuuden huolena voivat näyttäytyä myös lisääntyvät vaatimukset tehdä uhrauksia ilmastonmuutoksen eteen (Krastev 2017,2019; Krastev & Holmes 2019; sit. Palonen 2020, 126). Uhrauksilla tässä yhteydessä viitataan totuttua elämäntyyliämme koskeviin arkielämän muutoksiin (Hatakka & Välimäki 2019; sit. Palonen 2021, 128). Esimerkiksi kasvisruokapäivät tai bensiinin hinnankorotukset ovat varmasti monelle tuttuja aiheita osana keskustelua siitä, millaisia toimenpiteitä ilmastokriisin edessä tulisi tehdä. Lisäksi keskustelua herättää se, millä oikeutuksella vaadittuja ilmastotekoja voidaan kansalaisilta vaatia. Ajoittain esiin nousevat radikaalitkin ehdotukset kuten vaikkapa Björn Wahlroosin (MTV 2021) ehdottama ilman ja veden yksityistäminen ekologisuuden nimissä tekevät ymmärrettäväksi huolen siitä, mitä tulevaisuus vielä tuo tullessaan.

Seikkoja, jotka aiheuttavat tarpeen muuttaa omaa totuttua elämäntapaa on ymmärrettävästi vaikeaa hyväksyä. Ilmastonmuutoksen kaltaisten isojen globaalien ongelmien ratkaiseminen kuitenkin vaatii muutosta teollisuusmaiden kulutustottumuksiin. Tämän lisäksi muutos vaatii myös kansalaisaktiivisuutta. (Pihkala 2019.) Ympäristökysymysten suhteen harjoitettu kansalaisaktivismi ei ole ilmiönä uusi, edes Suomen kontekstissa. Tästä huolimatta erilaiset ilmastoliikkeet ovat yksi keskeisistä 2020-luvulla esiin nousseista ilmiöistä etenkin nuorten keskuudessa, ja ilmentävät kasvavaa huolta ilmastomme tilasta.

Nykyaikaa on jopa alettu kuvaamaan niin sanotuksi post-ekologiseksi ajaksi, jolla tarkoitetaan siirtymää uudenlaiseen, ympäristökysymysten esiinnousun jälkeiseen aikaan. Ympäristöongelmista on siis tullut tietyllä tapaa itsestään selvä osa arkeamme siitäkin huolimatta, että saattaisimme haluta ohittaa niiden olemassaolon. (esim. Ingolfur Blühdorn; sit. Pihkala 2019.) Ilmastonmuutoksen ympärillä käytyä kiivasta keskustelua voidaan pitää ymmärrettävänä, sillä ilmastonmuutos on tieteellisesti todettu tosiasia, jonka eteen tulisi kiireesti tehdä mittavia poliittisia toimenpiteitä. Nykyisen kestäättömän elämäntapamme kyseenalaistaminen ja keskustelu vaadittavista ilmastotoimista tulevaisuutemme turvaamiseksi on kuitenkin enenevässä määrin nostanut esiin myös erilaisia vastareaktioita. Muutospaineet arkielämässämme ovat tuoneet tullessaan muun muassa aivan uudenlaista menneen ajan

ihannointina, minkä Herkmanin (2019, 37) mukaan voidaan nähdä tarjoavan helpotusta tulevaisuuden epävarmuuteen ja sen tuottamaan ahdistukseen. Tämänkaltaisten vastareaktioiden syntyminen nyky-yhteiskunnan uudenlaisten haasteiden edessä ruokkii myös populismia.

Tutkielmani motiivina on tarkastella tämänhetkisen suomalaisen ilmastokeskustelun populistisia piirteitä, joiden voidaan nähdä nousevan esiin epävarmoina aikoina, jolloin ihmiset kokevat oman asemansa tavalla tai toisella uhatuksi. Ilmiötä on tärkeää tutkia, sillä ilmastonmuutoksen nimissä tehtyjen yhteiskunnallisten muutosten laajamittainen vastustaminen voi vaarantaa vaadittavien ilmastotavoitteiden toteutumisen ja tuoda mukanaan muita ei-toivottuja lieveilmiöitä. Myös populismi itsessään voidaan nähdä lähtökohtaisesti demokratian uhkana. Populismien lisääntyminen on riskitekijä vakaalle demokratialle muun muassa siksi, että sille on tyypillistä yksinkertaistaa vaarallisella tavalla poliittista keskustelua ja luoda monenlaisia vastakkainasetteluja yhteiskunnassa. (Herkman 2019, 108.) On huomionarvoista, kuinka nykyään osana julkista keskustelua kuulee kuitenkin puhuttavan, miten eläisimme jopa niin sanotulla ”populismien aikakaudella”.

Tutkielmani alussa tulen esittelemään tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen, jossa tuon esiin ilmastonmuutoksen hillitsemisen nykytilaa Suomessa. Tulen esittelemään tämänhetkisen Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan (2019) sisällytetyt, myös maailman kunnianhimoisimmiksikin nimetyt ilmastotavoitteet. Kartoitan myös suomalaisen kansalaisvaikuttamisen ja ilmastoliikkeen historiaa, sekä nykytilannetta. Tämän jälkeen siirryn itse populismien käsittelyyn ja tuon esiin, kuinka kyseistä käsitettä voidaan hyödyntää osana ilmastotoimien herättämisen vastustuksen tarkastelua. Teoreettisen taustoituksen jälkeen vuorossa on tutkimusasetelmani tarkastelu, eli esittelen käyttämäni tutkimusmenetelmät, tutkimusaineiston sekä tutkimuskysymykset, minkä jälkeen siirryn aineistoni analyysiin. Päätän tutkielmani tutkimustulosten pohjalta syntyneiden johtopäätösten käsittelyyn.

2 Suomi ilmastonmuutosta hillitsemässä

2.1 Suomen asettamat ilmastotavoitteet

Mitä tulee Suomen kansalliseen ilmastopolitiikkaan, sen keskeisimpänä pilarina voidaan pitää 1.6.2015 voimaan astunutta ilmastolakiä (609/2015). Kyseisen lain mukaan Suomen kasvihuonepäästöjä tulee vuoteen 2050 mennessä vähentää 80 prosenttia vuoden 1990 tasosta. Jotta Suomi saavuttaisi niin ilmastonmuutokseen varautumista, että ilmastonmuutoksen hillitsemistä koskevat tavoitteensa, kyseisessä laissa on säädetty myös ilmastotavoitteiden toteutumisen seurannasta sekä ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmästä (6§). Kansallisen ilmastolain lisäksi Suomea sitovat Pariisin ilmastosopimus sekä Euroopan unionin ilmasto- ja energialainsäädännön velvoitteet ja poliittiset päätökset. EU on esimerkiksi asettanut tavoitteekseen olla ensimmäinen ilmastoneutraali maanosa vuoteen 2050 mennessä. (Valtioneuvosto 2019.)

Nykyiseen Sanna Marinin hallitusohjelmaan (2019) sisällytetyn ilmastonmuutoksen hillitsemistä koskevan strategisen kokonaisuuden ja siihen kuuluvien, maailman kunnianhimoisimmiksikin nimettyjen ilmastotavoitteiden myötä Suomella on tavoitteena olla vuoteen 2035 maailman ensimmäinen fossiilivapaa hyvinvointiyhteiskunta, ja siirtyä pian tämän jälkeen hiilinegatiivisuuteen. Asetetut ilmastotavoitteet ja niiden edellyttämät päästötavoitteet on tarkoitus toteuttaa sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisesti siten, että kaikki yhteiskunnan osa-alueet ovat mukana projektissa. Näin varmistetaan, että ilmastotoimenpiteet ovat yhteiskunnan kokonaisedun mukaisia ja kansalaisten laajasti hyväksymiä. Lisäksi keskeistä on, että hiilineutraaliustavoitteen arvioinnissa otetaan huomioon uusien tieteellinen tieto, teknologian kehitys sekä muiden maiden päästösitoumukset ja mahdollisuudet kansainvälisille joustoille. Linjauksena on myös, että ilmastopolitiikkaa tullaan tekemään avoimesti ja kansalaisia kuunnellen. (Valtioneuvosto 2019.) Mitä tulee ilmastotoimenpiteiden oikeudenmukaisuuden huomiointiin, edellä mainittujen seikkojen lisäksi myös Suomen ilmastolaki (609/2015) pitää sisällään erillisen sopeutumis suunnitelman (8§), mikä sisältää riski- ja haavoittuvuustarkastelun sekä hallinnonaloittaisia sopeutumista koskevia toimintaohjelmia.

Tällä hetkellä Suomi on siis sitoutuneena omien ilmastotavoitteidensa lisäksi sekä Pariisin ilmastosopimukseen että Euroopan Unionin hiilineutraaliustavoitteiden saavuttamiseen

vuoteen 2050 mennessä. Suomi on jo tähän mennessä vähentänyt päästöjään vuoden 1990 tasosta yli 21 % ja on saavuttanut EU:n vuodelle 2020 asettamat ilmastotavoitteet etuajassa. Tästä huolimatta tavoite pysäyttää ilmaston lämpenemisen 1,5 asteeseen edellyttää Suomelta entistä tiukempia päästövähennyksiä. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää Suomelta nopeutettuja päästövähennyksiä kaikilla yhteiskunnan sektoreilla sekä hiilinielujen vahvistamista. Näin pyritään tarttumaan kokonaisvaltaisesti ilmastonmuutoksen, luonnon monimuotoisuuden kadon ja ylikulutuksen juurisyihin. (Valtioneuvosto 2019.)

Lista Marinin hallitusohjelmassa asetetuista keinoista ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi on pitkä, ja pitää sisällään monenlaisia lakimuutoksia ja investointeja, joilla voidaan hillitä ihmisen toiminnasta aiheutuvia kasvihuonepäästöjä muun muassa rakentamisessa, liikenteessä, jätteiden käsittelyssä, maataloudessa ja teollisuudessa (Valtioneuvosto 2019). Keinoihin kuuluvat muun muassa uudet ilmastopoliittiset päätökset, lähes päästötön sähkön- ja lämmöntuotanto 2030-luvun loppuun mennessä sekä rakentamisen hiilijalanjäljen pienentäminen, kiertotalouden edistäminen ja ilmastoystävällinen ruokapolitiikka. Myös verotuksen painopistettä siirretään kohti ympäristöhaittojen verotusta, jonka myötä ympäristövaikutukset tulisivat näkymään tuotteiden hinnoittelussa. Luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä estetään luonnonsuojelulain uudistuksella ja luonnon monimuotoisuuden vahvistamisen rahoituksella sekä luonnonvarojen kestävä käytön edistämällä. (Ympäristöministeriö 2021.)

2.2 Suomalainen kansalaisvaikuttaminen ja ilmastoliike

Tehokkuudestaan huolimatta hallinnollisella tasolla tehdyt poliittiset muutokset ovat monesti hyvin hitaita prosesseja. Näin ollen ilmastonmuutoksen kaltaisten isojen globaalien ongelmien ratkaiseminen vaatii muutosta myös kulutustottumuksiimme, mutta kuten monet muutkin yhteiskunnalliset ongelmat, se vaatii osakseen myös aktiivista kansalaisvaikuttamista asioiden esiin nostamiseksi ja tietoisuuden levittämiseksi. Kansalaisaktivismi on monesti hyvin tehokas tapa tärkeiden ja monesti hyvin laajojenkin yhteiskunnallisten kysymysten eteenpäinviemiseksi.

Siitäkin huolimatta, että Suomella on pitkä ja merkittävä historia kansalaisvaikuttamisen suhteen esimerkiksi hyvinvointivaltiomme kehittämisen osalta, on hyvin tavallista ajatella, että

maatamme johdetaan parhaiten asiantuntijavetoisesti. Tällöin kannatetaan vahvaa parlamentarismia, jossa ainoana oikeana poliittisen osallistumisen muotona toimii vaalit. Kun kansa on kerran ilmaissut tahtonsa vaaleissa, valitun poliittisen johdon tulisi saada työskennellä rauhassa. Tässä valossa suora osallistuminen näyttyy helposti lähinnä kansakunnan edun ajamisen häiritsemisenä. (Herkman 2011, 176.) Epäoikeudenmukaisuuden kohdatessa turvautuminen muuhun kuin hallittuun ja järjestäytyneeseen parlamentaariseen päätöksentekoon saattaakin päämäärästä riippumatta herättää lähinnä ärsytystä ja pelkoa yhteiskunnan ajautumisesta kaaokseen.

Mitä tulee yhteiskunnallisten liikkeiden toimintamalleihin, Siisiäisen (1998, 219–220) mukaan suomalaiselle kollektiiviselle toiminnalle on jo vuosikymmenien ajan ollut tavanomaista organisoitua yhdistysmuotoisesti. Lähes kaikki tärkeät yhteiskunnalliset liikkeet ovatkin poikkeuksetta hyväksyneet organisoitumisen mallikseen muodollisen yhdistyksen tai puolueen, ja mukauttaneet näin ollen toimintamuotonsa sen vaatimuksiin. Tällä on ollut seurauksia etenkin sen suhteen, millaisia keinovalikoimia liikkeet voivat toiminnassaan käyttää, sillä liikkeiden organisoituminen yhdistyksiksi tarkoittaa yleensä myös sitä, että joudutaan tekemään valinta siirtyä ainoastaan ei-aktionistisen, väkivallattomien ja laillisten keinojen käyttöön. Liikkeiden valinnassa siirtyä rekisteröidyiksi yhdistyksiksi vaikuttaa yleensä taustalla pyrkimys saavuttaa tunnustettu, legitiimi asema. Suomalaiset liikkeet ovat siis pyrkineet olemaan lainkuuliaisia ja välttämään yhteenottoja viranomaisten kanssa, minkä nähty voivan vaarantaa liikkeen päämäärien saavuttaminen (Siisiäinen 1998, 224–226).

Siisiäisen (1998, 231) mukaan myös ekologiset liikkeet ovat toiminnaltaan tyypillisesti rauhanomaisia ja niissä on pyritty välttämään erilaisia konflikteja. Suoraan toimintaan on siis nojattu hyvin harvoin, vasta kaikkien muiden mahdollisten laillisten keinojen loppumisen myötä. Tällöinkin on yleensä päädytty soveltamaan niin sanottuja passiivisen vastarinnan muotoja. Esimerkkinä suoran toiminnan sekä passiivisen vastarinnan muotoja hyödyntäneestä ekologisesta liikkeestä voidaan mainita muun muassa 1970–1980-lukujen taitteessa vaikuttanut Koijärvi-liike. Koijärvi-liike kokosi yhteen erilaiset pienet luontoaktivistit yhdeksi isommaksi liikkeeksi, ja heidän toimintataktiikkanaan oli empivien ”virallisten” luonnonsuojelujärjestöjen sijaan suora toiminta, kuten esimerkiksi padon rakentaminen omin luvin ja itsensä köyttäminen erilaisiin työkoneisiin. Tapahtumien seurauksena alue lunastettiin pääosin valtiolle ja järvi rauhoitettiin, minkä lisäksi monet aktiivijäsenet olivat mukana perustamassa Suomen Vihreää liikettä. (Konttinen 1998, 202.)

Mitä tulee nykypäivän ekologisiin liikkeisiin, esimerkiksi käyttämäni aineiston yhteydessä esiin nouseva Elokapina (Extinction Rebellion) on Kojjärvi-liikkeen tapaan ryhtynyt suoraan toimintaan painostaakseen poliitikkoja ilmastotoimiin ja julistamaan ”ilmastohätätilan”. Suomen Elokapina perustettiin marraskuussa 2018, ja sen jäsenmäärä on useita satoja. Elokapina hyödyntää väkivallatonta kansalaistottelemattomuutta keinona pysäyttää maapallon kuudennen massasukupuuton eteneminen sekä minimoidakseen ilmasto- ja ympäristökriisin aiheuttaman sosiaalisen romahduksen riskin. (Elokapina.fi.) Elokapinan mielenosoitukset alkoivat herättää huomiota etenkin vuoden 2020 lokakuun mielenilmauksen myötä, jossa mielenosoittajat tukkivat Helsingin Unioninkadun sekä Kaisaniemenkadun, ja lopulta poliisi päätyi pippurisumutteen käyttöön mielenosoittajien poistamiseksi. Elokapinan mielenosoitukset ovat herättäneet poikkeuksellisen paljon voimakasta keskustelua niin puolesta kuin vastaan, suhtautumisen ollessa kuitenkin lähtökohtaisesti hyvin negatiivista.

Nivalan (2006, 53) mukaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkivä perinteinen kansalaistoiminta on alkanut saada uudenlaisia ilmenemismuotoja, sillä aktiivisuus on alkanut siirtyä esimerkiksi puoluepoliittisesta vaikuttamisesta uudenlaiseen kansalaisaktivismiin, jossa pyritään muuttamaan arkielämän pieniä asioita ja jopa maailmanlaajuisia epäkohtia. Yhä useammat kansalaiset ovat kiinnostuneita yhden asian toiminnasta erilaisissa liikkeissä, joissa vaikuttamiskeinona käytetään suoraa toimintaa, mikä saattaa toteutua kansalaistottelemattomuutena. Kansalaistottelemattomuus on lakia rikkovaa tai vähintäänkin yleistä häiriötä aiheuttavaa, esimerkiksi jonkin kansalaisvelvollisuuden laiminlyöntiä tarkoituksena protestoida vallitsevaa järjestelmää vastaan. Päämääränä tämänkaltaisessa toiminnassa on kiinnittää passiivisella tai aktiivisella tottelemattomuudella ja median välityksellä poliittisen järjestelmän tai muiden kansalaisten huomiota epäkohtiin, kyseenalaistaa vallitsevia toimintatapoja ja pyrkiä saamaan aikaan muutosta. Suomen ollessa hyvin yhdistyskeskeinen ja vahvaa parlamentarismia kannattava yhteiskunta, ovat uudenlaiset vaikuttamisen tavat hyvin odotettavasti herättäneet huolta.

2.3 Populismi

Kuten saksalainen politiikantutkija Jan-Werner Müller toteaa (2017, 22), on huomionarvoista, että vaikka nykyisin kuuleekin puhuttavan, kuinka eläisimme jopa niin sanotulla ”populismien

aikakaudella”, ei kuitenkaan voida sanoa, että ymmärtäisimme täysin mistä tässä yhteydessä puhumme. Populismista ei nimittäin ole olemassa yhtä yksiselitteistä teoriaa, minkä avulla voitaisiin johdonmukaisesti määritellä, milloin missäkin tilanteessa on kyse populismista. Myös populismin aste-eroja on monenlaisia. Müllerin (2017, 22) mukaan ”puhe populismista artikuloi kaikenlaista poliittista ahdistusta – ja sanaa populismi käytetään monista poliittisista ilmiöistä, jotka näyttävät aluksi sulkevan toisensa pois.”

Populismissa perusajatuksena on kuitenkin vastakkainasettelu niin sanotun todellisen kansan sekä eliitin välillä (Mudde 2007; sit. Palonen 2020, 126), eli kyseessä on jako ”meihin” ja ”muihin” (Vainikkala 2015; sit. Palonen 2020, 128). Populismin kaipaaman kriisin voidaan nähdä syntyvän siitä, että jokin tekijä estää ”meinä” olemisen (Palonen 2020, 130). Tavallinen kansa nähdään siis tietynlaisessa uhrin asemassa, jota vastassa on eliitti tukahduttamassa kansan todellista tahtoa ja sen ilmaisua. Eliittinä näyttäytyvät tässä tutkimusaiheeni yhteydessä ilmastotoimien toimeenpanijat sekä niiden puolustajat.

Globalisaatio ja modernisaatio ovat lisänneet kokemusta tulevaisuuden epävarmuudesta. Länsimainen keskiluokka on alkanut pelätä oman asemansa puolesta, ja kyseistä huolta ja tyytymättömyyttä yhteiskunnan tilaan on pidetty parhaana selityksenä populismin nousulle. (Fukuyama 2014; sit. Ikäheimo 2017.) Esimerkiksi populistipuolueiden kasvavan kannatuksen on nähty keskittyvän etenkin alemman keskiluokan, työväen, matalasti koulutettujen, iäkkäiden ja miesten keskuuteen. Toisin kuin monesti kuulee puhuttavan, populistien kannattajia yhdistääkin siis sosioekonomisen taustan sijaan ennen kaikkea epävarmuus taloudellisesta tulevaisuudesta. (Elchardus & Spruyt 2014; sit. Ikäheimo 2017.) Populismien nousu ilmentää pettymystä vallitsevaan järjestelmään, ja kanavoituu helposti kohdennettaviin viholliskuviin (Herkman 2011, 166).

Toisaalta joidenkin tutkijoiden mukaan populismi voi toimia myös keinona pitkään vallassa olevien ja keskimääräisten kansalaisten kokemusmaailmasta eriytyneiden eliittien havahduttamiseen (Mény & Surel 2002, 14–15; sit. Herkman 2019, 109). Populismi voi aktivoida aiemmin passiivisia kansalaisia, joita politiikka ei syystä tai toisesta ole kiinnostanut, ja antaa äänen ihmisryhmille jotka kokevat, etteivät he tule nähdyiksi osana poliittista päätöksentekoa (Mudde & Kaltwasser 2012a, 21; sit. Herkman 2019, 109). Populismien vetovoima ja innostava vaikutus perustuu osittain sen käyttämälle selkeälle, kansalle avautuvalle kielelle, joka vetoaa tunteisiin ja herättää intohimoja (Herkman 2019, 109).

”Unohdetun kansan” asiaa ajaessaan populismi korostaa kansan ykseyttä ja pyrkimystä puolustaa saavutettua elintasoja oletettuja uhkia vastaan (Mudde & Kaltwasser 2012a, 17; sit. Herkman 2019, 101; Herkman 2019, 102), kuten tässä tapauksessa kansalaisten henkilökohtaiseen arkielämään kohdistettavia epämieluisina nähtyjä ilmastotoimenpiteitä vastaan. Mitä tulee arkisiin kulutustottumuksiin, esimerkiksi mahdollisten hinnannousujen ohessa ympäristövastuullisuutta korostaville ohjeistuksille on tyypillistä, että ne pyrkivät vaikuttamaan myös yksilöiden keholliseen läsnäoloon arjessa. Ohjeet nimittäin määrittävät muun muassa sen, miten meidän tulisi syödä ja laittaa ruokaa, liikkua paikasta toiseen, peseytyä, siivota, asua ja lämmittää asuntoa. (Åkerman 2014, 17–18.)

2.1.1 Salaliittoteoriat osana populismia

Populismille on siis keskeistä jako todelliseen kansaan ja korruptoituneeseen eliittiin. Populisteilla onkin monesti pyrkimys todistaa, kuinka heidän poliittiset kilpailijansa ovat laittomia, eivätkä myöskään heidän kannattajansa edusta ”todellista kansaa”. Vaikka esimerkiksi ympäröivät instituutiot näyttäisivätkin päälle päin täysin demokraattisilta, tuottavat ne jostain syystä aina vääriä tuloksia, jotka eivät heijasta populistien käsitystä todellisesta kansan tahdosta. Näin ollen kulissien takana on pakko tapahtua jotakin, minkä ansiosta eliitillä on kerta toisensa jälkeen mahdollisuus jatkaa kansan pettämistä. Ottaen huomioon tämän seikan, salaliittoteoriat eivät ole poikkeuksellinen osa populistista retoriikkaa, vaan niiden voidaan jopa nähdä kumpuavan siitä ja olevan osa populistista logiikkaa. (Müller 2017, 47.)

Salaliittoteorioiden tutkijan, sosiaalipsykologi Jan-Willem van Prooijenin (2018, 23–24; sit. Kivioja 2022, 47–48) mukaan siinä missä populismi, myös salaliittoteoriat ovat voimissaan etenkin vaikeina aikoina, jolloin laajat ihmisjoukot kokevat elämässään pelkoa ja epävarmuutta. Tämä on yhteydessä esimerkiksi nopeisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, joilla on vaikutusta ihmisten hyvinvointiin, elämäntapaan ja jopa olemassaoloon. Tällaisia yhteiskunnallisia kriisejä ovat muun muassa sodat, taloudelliset kriisit ja tautiepidemiat. Ottaen huomioon tämänhetkisen globaalin pandemianjälkeisen yhteiskunnallisen tilanteen sekä vallitsevan Ukrainan sodan erilaisine seuraamuksineen ei olekaan yllättävää, että salaliittoteorioiden mahdollinen lisääntyminen ja suosion kasvu on alkanut herättää kasvavaa huolta.

Kiviojan (2022, 24) mukaan salaliittoteorialla viitataan ilmiötä tai tapahtumaa selittävään näkemykseen, epäilyyn tai uskomukseen, joka ei ole virallisesti hyväksytyn selityksen

mukainen. Salaliittoteorioissa siis kiistetään ”yleinen käsitys” asioista. Sen sijaan ilmiön tai tapahtuman taustalla ajatellaan vaikuttavan joukko aktiivisia toimijoita, joiden uskotaan oman etunsa nimissä pimeän todellisuuden muilta ihmisiltä. Tällaisiksi toimijoiksi ymmärretään yleensä juuri eliitti, kuten viranomaiset tai monikansalliset yhtiöt (Kivioja 2022, 17). Salaliittoteorioihin kuuluu siis yleensä oletus, että tapahtuman taustalla vaikuttavien toimijoiden tavoitteena on tavoitella päämääriä, jotka ovat ensinnäkin itsekkäitä, mutta myös muutoin yleisen edun vastaisia tai pahoja (Van Prooijen 2018; sit. Kivioja 2022, 24–25). Toisin sanoen salaliitossa siis pyritään tarkoituksellisesti tekemään jotain sellaista mitä ei kuuluisi tehdä, ja mikä lähtökohtaisesti rikkoo yleisiä moraalisia velvollisuuksia ja normeja (Räikkä 2021, 24–25).

Mitä tulee salaliittoteorioiden seurauksiin, tämän kaltaisiin teorioihin uskomisen voidaan nähdä ilmentävän hyvin heikkoa luottamusta tiedettä kohtaan, mikä saattaa aiheuttaa myös monenlaisia ei-toivottuja lieveilmiöitä. Van Prooijen (2018 sit. Kivioja 2022, 264–265) mukaan osa salaliittoteorioista voikin olla hyvin haitallisia yhteiskunnalle, jopa koko maapallolle. Esimerkiksi yhtenä salaliittoteorisoinnin aiheuttamana haittana voidaan nähdä ilmastonmuutoksen pitämistä huijauksena. Epäsuorina vaikutuksina ilmenevät myös salaliittoteoriointien vaikutukset esimerkiksi ihmisten äänestyskäyttäytymiseen ja mahdolliseen radikalisoitumiseen. Samalla ihmisten horjuva luottamus tiedotusvälineisiin voidaan nähdä uhkana demokratialle.

Huomionarvoista on myös, kuinka Räikän (2021, 116) mukaan ihminen saattaa joissain tapauksissa omaksua salaliittoteorian myös vahvistaakseen omaa identiteettiään ja kuulumistaan johonkin tiettyyn ryhmään. Tällaisessa tapauksessa kannatettavan teorian totuudella ei enää olekaan merkitystä, vaan kannatus toimii esimerkiksi vastapuolen lyömisen keinona. Näin ollen kaikki salaliittoteorioiden levittäjät eivät siis aina itsekään täysin usko levittämiinsä tarinoihin, vaan niiden taustalla vaikuttaa mahdollisesti myös muita motiiveja.

3 Tutkimusasetelma

3.1 Aineisto ja tutkimuskysymys

Tutkimusaineistonani käytän Sanna Ukkolan Iltalehdessä 07.10.2021 julkaisemassaan kolumnissa ”*Lakia rikkovat Elokapinan hipit ovat ilmastouhka*” käytyä anonyymiä internetkeskustelua. Aineisto on otollinen tutkimusaiheeni suhteen, sillä se käsittelee Elokapinan toimintaa, joka edustaa yhtä monista 2020-luvulla esiin nousseista ilmastoliikkeistä. Ilmastoliikkeiden esiinnousun voidaan nähdä liittyvän ilmastotavoitteiden toteutumattomuuteen ja tämän nostattamaan huoleen. Elokapina onkin yksi keskeisistä tahoista, joka on vaatinut Suomelta entistä vaikuttavampia toimenpiteitä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, ja joka on kerännyt samaan aikaan osakseen myös voimakasta vastustusta. Myös käyttämästäni aineistosta nousi esiin voimakasta vastustusta, ärsytystä ja huolta koskien vaatimuksia mittavammista ilmastotoimista ja niiden mahdollisista seurauksista Suomelle ja Suomen kansalaisille. Lähdin tutkimusprosessissani liikkeelle näistä esiin nousseista negatiivisista tunteista, joiden yhteydessä myös populismi nousee esiin. Tutkimuskysymyksiksi muodostui näin ollen:

1. *Miksi Suomen harjoittamat ilmastotoimenpiteet herättävät vastustusta?*
2. *Mikä ilmastotoimenpiteiden puoltajissa arveluttaa?*

3.2 Internetkeskustelujen käyttö aineistona

Käyttämäni tutkimusaineiston yhteydessä on otettava huomioon konteksti, jossa keskustelu on käyty. Tiedonlähteenä iltapäivälehti on monessa mielessä jo lähtökohtaisestikin populistinen, mikä voidaan nähdä tutkimusaiheeni kannalta sekä mahdollisuutena että aineistorajoitteena. Kolumnissa, jonka yhteydestä olen aineistoni kerännyt, Ukkolan tapa kirjoittaa on hyvin provosoiva ja ”kansan syviin riveihin” vetoava, jonka myötä esiin saattaa nousta myös sellaisia puheenvuoroja, joita ei muissa yhteyksissä olisi ilmennyt.

Päätin tästä huolimatta hyödyntää tutkimuksessani verkkokeskustelua, sillä tämänkaltaiset aineistot ovat monesti käytännöllisiä myös yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkimiseen. Ne nimittäin heijastelevat kansalaisten näkemyksiä monista eri aihepiireistä. (Laaksonen &

Matikainen 2013.) Tästä huolimatta esimerkiksi Kangaspuntan (2021, 210) mukaan verkkouutisten kommentteja ei monesti tunnisteta omana verkkokeskustelun muotonaan. Hänen mukaansa suomalaista kommentointia on tutkittu edelleen hyvin rajallisesti, ja jopa mediatutkimuksen kentällä on päädytty väheksymään kommentteja ilman erityisempiä perusteluita.

Kangaspuntan (2021, 212–213) mukaan kommentoinnissa voidaan tunnistaa pyrkimyksiä julkiseen osallistumiseen. Tällainen pyrkimys voi näyttäytyä yrityksenä kääntää esimerkiksi keskustelun suuntaa tai vaikuttaa muiden mielipiteeseen, vaikka ajatus tämän taustalla voikin liittyä henkilökohtaisten tavoitteiden sijaan myös johonkin laajempaan kokonaisuuteen. Kommentoinnin myötä käyttäjät voivat tunnistaa oman osallisuutensa, roolinsa ja mahdollisuutensa osana julkista keskustelua. Samalla he tunnistavat myös muiden keskusteluun osallistujien rooleja ja positioita, ja haastavat näitä asetelmia. Verkkouutisten kommentoinnissa ei siis ole kyse niinkään päämäärättömästä huutelusta, vaan toiminnasta, jolla voi olla heille itselleen monenlaisia merkityksiä. Tämän lisäksi kommentoinnilla voi olla jopa yhteiskunnallista merkitystä. Kommentoinnin suosiosta voidaan myös päätellä, että tarve tällaiselle osallistumiselle on todella olemassa. Sosiaalisen median viehätys perustuu sen erityisesti nopeuteen levittää omaa sanomaa (Napoli 2019; sit. Huhtinen & Melgin 2020).

Kuten Laaksonen ja Matikainen (2013) tuovat esiin, kun tutkimusaineistona toimii verkkokeskustelu, ei tämän pohjalta kuitenkaan voida sellaisenaan tehdä suoria johtopäätöksiä osallistujien motiiveista. Tällaiseen tutkimukseen vaadittaisiin esimerkiksi kysely tai haastattelu. On esimerkiksi hyvä muistaa, että internet mahdollistaa myös monenlaisen leikkittelyn erilaisilla identiteeteillä (Turkle 1996; sit. Laaksonen & Matikainen 2013).

Myös suoranainen ”trollaus” sosiaalisen median ilmiönä on nykypäivänä keskeinen osa poliittista ja kulttuurista keskustelua (Merrin 2019, 201–204; sit. Huhtinen & Melgin 2020). Huhtisen ja Melginin (2020) mukaan termi juontaa juurensa aina keskiajalle asti, ja tarkoittaa ”vaeltelemista sinne tai tänne sekä erilaisten pelien ja performanssien mahdollisuuksien etsimistä”. Trollauksessa keskeistä on se, että erilaiset auktoriteetit, yksilöt tai yhteisöt, joiden nähdään nostaneen itsensä toisten yläpuolelle kyseenalaistetaan luomalla kaaosta kiusoittelun, huumorin, häirinnän tai kiusaamisen muodossa. Yhtenä keinona voi näyttäytyä myös äärimmäisen kurin ja järjestyksen vaatimus, joka voidaan yleensä tunnistaa osaksi äärioikeistolaisten trollien keinovalikoimaa. (Merrin 2019, 203; sit. Huhtinen & Melgin 2020.)

3.3 Analyysimenetelmät

Kokonaisuudessaan aineistoni piti keruuhetkellä 11.01.2022 sisällään 1882 kommenttia, ollen siis kokonsa puolesta erittäin kattava. Aloitin aineistoni analyysin siten, että luin ensin koko aineistoni muutamia kertoja läpi. Näin sain kokonaiskuvan aineistostani, joka oli kokonsa puolesta melko suuri. Aineistoni suuri koko vaati sen, että lukiessani tein jatkuvasti muistiinpanoja siinä esiinnoisseista seikoista. Kun olin perehtynyt aineistooni ja saanut siitä kokonaiskuvan, rajasin pois kaikki kysymyksenasetteluni kannalta epäolennaiset kommentit. Aineisto koostuikin suurelta osin myös tutkimuskysymysteni kannalta epärelevanteista kommentteista, minkä lisäksi joukossa oli myös samoja kommentteja useaan kertaan. Kommenttien karsinnan jälkeen aineiston kooksi muodostui 583 kommenttia.

Karsinnastani huolimatta aineistoni koko jäi siis edelleen melko suureksi. Näin ollen lähdin liikkeelle aineistoni analyysissä sisällönanalyysin menetelmiä hyödyntäen. Pidin sisällönanalyysia aineistoni kannalta sopivana tutkimusmenetelmänä, sillä se soveltuu erityisesti suurten aineistojen jäsentelyyn ja niiden tekemiseen ymmärrettäväksi. Sisällönanalyysi voidaan nähdä yksittäisenä metodina, mutta se voidaan ymmärtää myös melko väljänä teoreettisena kehyksenä, eräänlaisena ”perusanalyysimenetelmänä”, joka mahdollistaa hyvin monenlaisten tutkimusaineistojen analysoinnin (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Tarkastellessani verkkokeskustelua osana tutkimustani, sisällönanalyysin tarkoituksena on muodostaa kokonaiskuva aineiston sisällöstä ja teemoista joko määrällisin tai laadullisin painotuksin. Kummassakin tapauksessa pyritään sisällön luokitteluun, teemoitteluun tai tyypittelyyn. Käytettävät kategoriat voivat perustua aiempiin teorioihin tai ne voivat olla aineistolähtöisiä. (Laaksonen & Matikainen 2013.) Toteutin oman tutkimukseni aineistolähtöisesti laadullisin menetelmin.

Aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköt valikoidaan aineistosta tehtävänasettelun ja tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti. Analyysiyksiköt eivät siis ole ennalta sovittuja tai harkittuja, eikä myöskään aikaisemmilla teorioilla, havainnoilla tai tiedolla siis tulisi olla vaikutusta analyysin toteutukselle tai lopputulokselle. Tässä tapauksessa kaikki mitä aikaisemman tutkimuksen valossa kyseisestä ilmiöstä tiedetään, pyritään sulkemaan aineiston analyysin ulkopuolelle, jotta sillä ei olisi vaikutusta analyysin tuloksiin. Minun tulee myös

kiinnittää huomiota omiin ennakkokäsityksiini tarkasteltavasta ilmiöstä ja suhtautua niihin kriittisesti aineiston analyysin aikana. Toteutettaessa analyysia aineistolähtöisesti, teorian roolina on muodostaa perustelu sille, miksi tutkimuksessa menetellään tietyllä tavalla. Tässä tapauksessa perustelunani toimii se, että tarkoitukseni on saada teoreettinen ymmärrys tarkastelemastani ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Kun olin suorittanut sisällönanalyysin avulla alustavan teemoittelun ja luokittelun aineistosta ilmenneistä keskeisimmistä puhetavoista, täydensin aineistoni analyysin diskurssianalyysillä. Diskurssianalyysi on kielenkäytön tai muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, missä analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, kuinka sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa käytännöissä (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993; sit. Suoninen 2016). Tietoon, valtaan ja itsetekniikoihin perehtynyt ranskalaisfilosofi Michel Foucault'n mukaan ”kielellinen vuorovaikutus ei ole vain informaation välittämistä vaan myös erilaisten asiantilojen, asemien ja identiteettien tuottamista.” Foucault'n mukaan esimerkiksi tieto ja valta nivoutuvat yhteen juuri diskurssien muodossa. (Foucault 1980, 100; sit. Alasuutari 1999, 188.) Kielenkäyttö siis merkityksellistää, järjestää ja rakentaa sosiaalista todellisuuttamme. Huomionarvoista on, että monesti sosiaalinen todellisuus jäsentyy useiden rinnakkaisten tai keskenään kilpailevien diskurssien yhteisvaikutuksessa, jotka merkityksellistävät maailmaa eri tavoin ja eri tilanteissa. (Suoninen 2016.)

Aineistoni suuren koon vuoksi kaikkia esiin nousseita yksittäisiä keskustelutapoja olisi ollut mahdotonta käsitellä sellaisenaan. Päädyin lopulta jakamaan aineistostani nousseet puhetavat kolmeen päädiskurssiin, joista jokaisen alle muodostui vielä neljä aladiskurssia. Koska diskursseja muodostui aineistoni pohjalta lopulta melko runsaasti, päätin tulosten selkiyttämisen vuoksi muodostaa niistä taulukon, mikä löytyy tutkielmani lopusta liitteestä 1. Taulukossa on nähtävissä jokaisen päädiskurssin yhteydessä ilmenevät aladiskurssit järjestettynä systemaattisesti allekkain niiden yleisyyden perusteella.

4 Ilmastokeskustelun populistiset piirteet

Tässä luvussa esittelen aineistoni analyysin tulokset, eli tarkastelen, miten populismi ilmenee osana suomalaista ilmastokeskustelua osana tutkimusaineistoani. Tulen etenemään tulosten käsittelyssä kukin päädiskurssi kerrallaan. Jokaisen päädiskurssin yhteydessä esittelen niiden alle muodostuneet aladiskurssit, jotka olen sulauttanut osaksi tekstiä. Muodostamani aladiskurssit löytyvät eriteltyinä tutkielmani lopusta olevasta taulukossa (liite 1).

4.1 Yhteiskunta kaaoksessa

Vaikka Elokapina onkin ennen kaikkea ilmastoliike, jonka tavoitteena on toiminnallaan painostaa poliitikkoja merkittävämpiin ilmastotoimenpiteisiin ja ”ilmastohätätilan” julistamiseen, aineistossa liikkeen todellisten tavoitteiden ei nähty olevan yksiselitteisesti ilmastonmuutoksen hillitsemiseen vaikuttaminen. Sen sijaan liike nähtiin laittomana ääriliikkeenä, mikä toiminnallaan harjoittaa niin sanottua ekoterrorismia sekä anarkismia. Liike nähtiin myös turvallisuushkana tavallisille kansalaisille, sillä harjoittaessaan laittomuuksiaan liike tulee kuluttaneeksi esimerkiksi poliisiin jo valmiiksi niukkoina nähtyjä resursseja. Harjoitetun aktivismin uskottiin houkuttelevan myös muita samanmielisiä ryhmittymiä osoittamaan mieltään kaduille sekä levittämään epämieluisana nähtyä aatettaan, minkä uskottiin ajavan yhteiskunnan lopulta sekasortoon.

”Liikkeen tarkoitushan on kapitalistisen yhteiskunnan rampauttaminen ja tuhoaminen. Ilmastonmuutos on vain ajan hermolla oleva keino saada hyödyllisiä idiootteja mukaan toimintaan” (1698)

”Suomessa ei ole enää lakia ja järjestystä. Elämme lopunaikoja.” (1434)

Maineikkaan puolalaissyntyisen sosiologin Zygmunt Baumanin (1925–2017) mukaan erityisen ennakkoluuloiset ihmiset puolustavat yleensä hyvin tiukasti yhdenmukaisuutta, eivätkä ole valmiita sietämään poikkeuksia vallitsevissa käyttäytymissäännöissä. Tämänkaltaisen suhtautumistapojen voidaan nähdä kumpuavan turvattomuuden tunteesta, joka nousee esiin totutuissa elinolosuhteissa tapahtuvasta nopeasta muutoksesta. Kun vallitseva yhteiskunnallinen tilanne muuttuu aiempaa epävarmemmaksi ja vaikeammaksi ennustaa, se

voidaan kokea jopa pelottavaksi tai vaaralliseksi. Tilanteen nähdään tällöin karanneen käsistä, ja muutos nostattaa voimakasta vastustusta. (Bauman 2020, 62–63.)

Harjoitetun kansalaistottelemattomuuden lisäksi vaadittujen ilmastotavoitteiden toteutuminen nähtiin uhkana suomalaiselle yhteiskunnalle ja näin ollen myös tavallisille kansalaisille. Ilmastotoimien uskottiin kurjistavan Suomen taloutta esimerkiksi mahdollisen teollisuuden alasajon myötä. Tämän taas nähtiin vaikuttavan negatiivisesti väestön elintasoon. Myös mahdolliset hinnankorotukset ja muut muutokset arkielämässä koskien esimerkiksi autoilua, lämmitystä ja ruokailua koettiin mahdollisina uhkakuvina, mikäli mittavimmat vaatimukset jo ennestään kunnianhimoisiin ilmastotavoitteisiin nähden menisivät läpi. Lisäksi muutoksista aiheutuvien kustannusten ja yhteiskunnan verovarojen kuluttamisen myötä kansalaisten nähtiin joutuvan vastentahtoisiksi maksumiehiksi.

”Eli haluat suomen olevan hiilineutraali kolmen vuoden päästä. Lopetetaan teollisuus ja ruuan tuotanto ja lämmitys. Kun rahat loppuu niin lopetetaan eläkemaksut yms. Tässä lyhyesti on elokapinan tavoite.” (1470)

”EU:n päästökiristyksillä vain siirretään pikkuhiljaa oma teollisuustuotanto halvempaan Kiinaan/Aasiaan ja EU:ssa sekä Suomessa väestön elintasoja alennetaan monenlaisin hinnankorotuksin ja rajoittein päästövähennysten nimissä. Ja luodaan työttömyyttä ja epävakautta (- -)” (418)

Esimerkiksi kansainvälisen politiikan asiantuntijan Antto Vihman (2019) mukaan kansainväliset sopimukset kuten ilmastopopimukset on populistien näkökulmasta katsottuna solmittu vasten tavallisen kansan etua. Populisteille ilmastonmuutos näyttäytyy eliitin huolenaiheena ja ilmastotoimet tämän joukon kalliina ”puuhasteluna” jolla kilpailuetu luovutetaan vastoin Suomen etua ulkomaille, yleensä Kiinaan. Populistien kannatus perustuukin monesti myös arvioon valtion tilasta (Elchardus & Spruyt 2014; sit. Ikäheimo 2017), ja liittyy tavallisesti esimerkiksi julkisen velan kasaantumiseen (Ralf Dahrendorf 2003, 156–163; sit. Müller 2017, 26–27). Tämän lisäksi ilmastopolitiikan vastustamista perustellaan tyypillisesti myös kansalaisten sosiaalisella oikeudenmukaisuudella ja työllisyydellä (Vihma 2019).

Kuten esimerkiksi Kortetmäki (2020, 95–97) tuo esiin, ilmastotoimiin saattaa todella sisältyä riski iskeä kovimmin niihin, joilla menee jo ennestään huonommin. Tämä seikka saattaa jäädä vähemmälle huomiolle puhuttaessa Suomen kaltaisista vauraista hyvinvointiyhteiskunnista. Riskinä on myös alueellisen eriarvoisuuden kasvaminen esimerkiksi benssiini- ja dieselautojen

käytön rajoittamisen suhteen, sillä maaseudulla ei välttämättä ole tarjolla vaihtoehtoisia liikkumismuotoja, ja välimatkat välttämättömien palveluiden luo ovat pidemmät. Energiaverot iskisivät kovimmin pienituloisiin, joille myös arkisiin kustannusten nousuihin sopeutuminen voi olla vaikeaa esimerkiksi teknisin investoinnein. Tämän lisäksi yhteiskunnan heikompiosaisilla saattaa olla muita todennäköisemmin puutteita yleisissä voimavaroissa sekä tietotaidoissa uusien käytäntöjen opetteluun. Ammattiryhmistä etenkin maanviljelijöille taas saattaa ilmetä merkittäviä kustannuksia ilmastopoliittisten tavoitteiden vaatiman radikaalin päästöjen vähennyksen suhteen. Käytännössä ilmastotavoitteiden toteutuminen siis vaatii ilmasto- ja sosiaalipoliitiikan yhdistämistä ja laaja-alaista tarkastelua mahdollisten eriarvoistavien tekijöiden huomioimiseksi.

Elokapinan aiheuttaman yleisen sekasorron ja ilmastotoimenpiteiden kurjistavien vaikutusten yhteydessä aineistossa nousi esiin ajatuksia siitä, että vallitseva yhteiskunnallinen tila ei ole enää hallinnassa. Poliisin nähtiin olevan voimaton liikkeen pysäyttämisen suhteen ja osallistujiin kohdistetut rangaistukset nähtiin riittämättöminä. Erityisenä esteenä liikkeen pysäyttämiseksi nähtiin kuitenkin se, että sen uskottiin olevan eliitin, kuten Suomen nykyisen hallituksen, yliopistolaitoksen sekä yleisradion suojeluksessa. Elokapinan ja mahdollisesti myös muiden ilmastoliikkeiden uskottiin siis voivan jatkaa toimintaansa ja radikalisoitua rauhassa. Sen lisäksi että Elokapinan uskottiin olevan eliitin suojeluksessa, pidettiin myös mahdollisena, että kaavailtujen ilmastotoimenpiteiden taustalla vaikuttaisikin jonkinlainen salajuoni, kuten vaikkapa ilmastonmuutoksen käyttäminen tekaistuna oikeutuksena verotuksen lisäämiselle. Yhteiskunnan instituutioihin ei näin ollen nähty voivan enää luottaa. Mahdollisella salajuonella ja sen taustalla vaikuttavalla salaliitolla uskottiin voivan olla Suomen lisäksi yhteyksiä myös muihin maihin, kuten Venäjään.

”Hyvä kirjoitus. Elokapinan ensisijainen tarkoitus on epäjärjestyksen aiheuttaminen länsimaissa, ja taustalla lienee Venäjä. (- -)”(1209)

”Tuo porukka on suomalaisen poliittikon suojeluksessa” (1073)

”Ilmastonmuutostoimet ovat valtiolle lottopotti. Niiden ympärille on helppo kietoa mitä erilaisempia maksuja ja veroja. Nämä nykyiset ovat vasta alkusoittoa. (- -)” (1147)

Tavanomaisten salaliittoteorioiden rinnalla myös propagandan tueksi luodut salaliittoteoriat ovat yleisiä, vaikkakin on tavallista, etteivät niiden leivittäjät yleensä itse usko niihin. Puhuttaessa propagandan tueksi luoduista salaliittoteorioista viitataan sellaisiin teorioihin,

joiden keskeinen tarkoitus on tietyn poliittisen tahon mustamaalaaminen. Merkittävä osa salaliittoteorioista on siis kehitetty tai omaksuttu osin siksi, että ne palvelevat jotakin poliittista suuntausta. Joissain tapauksissa henkilöt voivat toki itsekin pitää teorioita totena, jolloin kyseessä ei ole tahallinen propaganda, vaan ne koostuvat totena pidetyistä väitteistä, joissa poliittinen vastapuoli näyttäytyy uhkaavana. Sosiaalinen media on antanut hyödyllisiä apuvälineitä tällaisiin operaatioihin perinteisen median rinnalla. (Räikkä 2021, 98–99.)

Räikän (2021, 60–61) mukaan siinä missä populismia, myös salaliittoteorioita kannatetaan yleisimmin matalatuloisissa tai muuten huono-osaisissa väestöryhmissä, joissa ihmiset kokevat epävarmuutta taloudellisesta tulevaisuudestaan ja joihin tässä tapauksessa ilmastotoimet iskisivät kovimmin. Monesti lähinnä huono-osaisilla onkin omakohtaisia syitä pelätä, että tekeillä olisi salaisia operaatioita, joilla eliitti pyrkisi uusintamaan vallitsevaa epätasa-arvoa esimerkiksi taloudellista vahinkoa aiheuttavien salaliitojen muodossa. Mikäli henkilö uskoo mahdollisesta salaliitosta aiheutuvan hänelle merkittäviä haittoja, on jopa aivan ymmärrettävää olla uskomatta yleisesti hyväksytyä selitystä vallitsevasta tilanteesta ja varautua vaaraan omaksumalla jokin vaihtoehtoinen selitysmalli.

4.2 Suomi vastaan ilmastonmuutos

Suomalaiset nähtiin aineistossa luontoa rakastavana kansana, jotka kuin itsestään huolehtivat ympäristöstään, ilman patistamista. Suomen nähtiin hoitaneen osansa ympäristöasioissa jo vuosikymmenet hyvin esimerkillisesti, ja ajatus vastuullisuudesta herätti jossain määrin jopa ylpeyttä. Tämän vuoksi kritiikkiä luontoa kuormittavasta elämäntavasta pidettiin järjettömänä ja kohdistuvan niin sanotusti ”väärään osoitteeseen”.

” (- -) jos nyt miettii Suomalaisuutta ylipäätään niin Suomalaiset ovat aina rakastaneet luontoa ja ollaan oltu ylpeitä kuinka puhtaana olemme saaneet maamme pidettyä. Se on tullut meiltä luonnostaan sitä ei ole tarvinnut tuputtaa ovista ja ikkunoista ja vielä vähemmän mielenosoituksilla jotka on jo menneet, anteeksi nyt vain mutta sinne avohoitotapaus linjalle.” (876)

”Suomalaiset tekevät paljonkin. Täällä on esimerkiksi kierrätetty, tyhjäät pullot/tölkit, paperit muovit jne jo vuosikymmeniä toisin kuin esimerkiksi eteläeuroopassa saati Kiinassa tai Intiassa. Biojäteasiat löytyivät suurimmalta osalta omakotitalouksia jo enne kuin ne oli pakollista. Lähiruoan käyttö on lisääntynyt viime vuosina jne. Se, että ei tehtäisi mitään on valetta.” (648)

Perusteettoman kritiikin lisäksi moni kommentoijista koki, että ilmastoliikkeen harjoittamien tempausten sekä ilmastonmuutoksen saaman mediahuomion myötä aihetta pyritään paisuttelemaan ja tuputtamaan kansalaisille väkisin. Näin ollen ilmastonmuutos ja ilmastotoimenpiteiden vaatimat muutokset arkielämässä alkoivatkin näyttäytyä luotaantyöntäviltä, vaikka vastuullisuus ympäristöasioissa olisi aikaisemmin kiinnostanutkin.

”Sama homma ilmastovouhotuksen ja koronarokotuksen kanssa. Molempia yritetään tuputtaa median ja syyllistämisen avulla kaikille”(144)

”(- -)Tekisi mieli heittää hanskat tiskiinkin omalla kohdalla ja olla tekemittä mitään mitä yksilönä voisi tehdä ilmaston hyväksi. Negatiiviset tunteet leviävät koko aiheen sisälle, eikä se tunnu enää mielekkäälle ja haluttavalle tehdä yhtään mitään.” (133)

Siinä missä suomalaiset nähtiin ympäristön suhteen poikkeuksellisenkin vastuullisena kansana, lisääntyvät ilmastovaatimukset ja niiden eteen harjoitettu aktivismi herättivät kuitenkin vastustusta. Näin muun muassa siksi, että todellisuudessa Suomen harjoittamilla ilmastotoimenpiteillä ei nähty olevan mitään merkitystä globaaliin ilmastoon niin pitkään, kun päästöiltään merkittävät maat kuten Kiina tai Intia jatkaisivat saastuttamistaan. Tämän vuoksi entistä merkittävämmät panostukset ilmastonmuutoksen hillintään nähtiin tavallisten suomalaisten ja suomalaisen yhteiskunnan kannalta epäreiluina ja loppupeleissä turhina.

Kortetmäen (2020, 94) mukaan monet ilmastoja kuormittavat teot ovat normalisoituneet osaksi länsimaista elämäntapaamme, minkä vuoksi päästöjen aiheuttamia vahingollisia seurauksia on vaikea havaita ja käsitellä arkisella tasolla. Esimerkkejä tällaisista normalisoiduista ja moraalisesti hyväksytyistä käytännöistä on vaikkapa vuosittaiset lomamatkat tai lihankulutuksen nykytaso. Monet kestävämmän elämäntapamme aiheuttamat seuraukset tapahtuvat ajallisesti ja paikallisesti etäällä, lähinnä uutisissa vilahtaen. Tämä taas on omiaan ruokkimaan vastuun vähättelyä ja niin sanottuja Kiina-argumentteja. Pienestä koostaan huolimatta Suomi on kuitenkin merkittävä toimija osana esimerkiksi Euroopan unionin ilmastopolitiikkaa muovaavissa prosesseissa sekä globaaleissa kauppasuhteissa, joiden myötä Suomi tuo paljon halpatuotteita Kiinasta. Tässä valossa Suomen päästöjä on siis osin ulkoistettu Kiinan päästöiksi, vaikka olemme itse osallisia niihin.

”(- -) Suomen ylimitoitettut ilmastotoimet ovat kuin pisara meressä maailman ilmastonmuutoksessa. Silti teemme maapallon kunnianhimoisimpia ilmastotoimia. Ja elokapina huutaa ”välittömiä toimia lisää” Suomelta.

Tässä ei ole järkeä, ja tätä juuri kansa ei hyväksy elokapinan meuhkaamisessa.” (178)

”Eikö näiden pitäisi osoittaa mieltä esim. kiinassa siellä ne ilmasto-ongelmat ovatkin. (- -) ” (1066)

”Ilmasto on maailmanlaajuinen, eise lopu yhtäkkiä kun mennään rajan yli. Eli niin kauan kun suurimmat saastuttajat saastuttaa, niin Suomen ei tarvitse tehdä mitään kun täällä ei ole vaikutusta globaaliin ilmastoon suuntaan tai toiseen. Suomen ilmastonmuutos johtuu Suomen ulkopuolelta, ei Suomesta.” (634)

Aineistossa nousi esiin myös erottelua niin sanotun ”oikean luonnonsuojelun” ja ”ilmastohössötyksen” välillä. Huomio kiinnittyi korostuneesti lähiympäristön tilaan kaukaisena näyttäytyvän globaalien ilmaston tilan murehtimisen sijaan. Närkästystä herätti se, että esimerkiksi ilmastomielenosoittajien nähtiin viettävän aikaa mieluummin kadulla istuen, kuin että tarttuisivat itse toimeen ja huolehtisivat ympäristön puhtaudesta esimerkiksi roskien keräämisen muodossa, mitä moni kommentoijista kertoi itsekin tekevänsä. Aineistossa korostui siis hyvin arkijärkinen näkökulma ympäristönsuojeluun.

Tämä havainto on linjassa esimerkiksi Åkermanin (2014, 26) tutkimuksen kanssa, jossa käy ilmi, kuinka ihmisten on helpompi löytää positiivisia merkityksiä lähiympäristöön kohdistamastaan luonnonsuojelusta kuten esimerkiksi kierrätyksestä, kuin kaukaisina näyttäytyviin globaaleihin ongelmiin kohdistettavasta toiminnasta. Mitä tulee ”oikeina” ja ”väärinä” pidettyihin ympäristönsuojelun keinoihin, kuluttajakansalaisuuden näkökulmasta Åkermanin (2014, 22) tutkimuksen tuloksissa kiinnostavaa on se, kuinka vähän yksilöt tulevat pohtineeksi valittujen toimintatapojen tietoperustaa. Toiminta siis nojaa rationaalisen harkinnan sijaan lähinnä kulttuurisiin mallitarinoihin, joiden nähtiin määrittävän ekologisen toiminnan ideaalia.

”Hyvät hyssykät. Ihan vähän aivonystyröitä vaivaamalla pitäisi istujien ymmärtää, että työ tekijänsä palkitsee. On kuulemma mm Itämeren egolokiaa edistäviin hommiin tarve nuorille riuskoille henkilöille. Eikä peffa turru istuessa. Olisi ajattelemisen arvoinen vaihtoehto muiden ihmisten elämän vaikeuttamiselle.” (964)

”Luonnonsuojelu ja tämä ilmastohössötys ovat kaksi eri asiaa” (729)

Asenteilla koskien ympäristönsuojelua on pitkä perinne. Åkermanin (2014, 21) mukaan niin globaalisti kuin myös Suomessa ympäristöasiat nousivat julkiseen keskusteluun jo 1960-luvun

lopulla muun muassa pamflettikirjallisuuden muodossa. Kuitenkin vasta 1970–1980-lukujen taitteessa ympäristöliikkeen myötä teema nousi Suomessa varsinaiseksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, ja varsinainen murros tapahtui lopulta paikallisten, voimakkaidenkin ympäristökamppailuiden muodossa. Näiden kamppailuiden tunnetuimmaksi symboliksi nousi kevään 1979 Kojjärvi-liike (Konttinen 1998, 201). Toisin kuin nykyään, 1970–1980-luvun paikallisissa ympäristöprojekteissa keskiössä oli yleensä kysymys erilaisten teollisten projektien aiheuttamasta välittömästä uhasta paikalliselle ympäristölle sekä ihmisille, ja moni projekteista koski tavalla tai toisella esimerkiksi vesistöjen hyötykäyttöä (Rannikko 1994; sit. Konttinen 1998, 203). Ympäristöliikkeet saivat tällöin laajaa kannatusta, ja protesteista tuli väestön keskuudessa hyväksytty ilmiö. Tämän voidaan nähdä kuvastavan hyvin laajaa huolta paikallisen ympäristön tilasta. (Konttinen 1998, 202.) Siinä missä nykyinen ilmastokeskustelu kohdistuu enimmäkseen melko abstraktina näyttäytyvään globaaliin ilmastoon, aiemmin huoli ympäristöstä on siis kohdistunut lähinnä lähiluonnon puhtauteen. Esimerkiksi seuraava kommentti ilmentää harmittelua siitä, kuinka nykypäivän ympäristöaktivistit eivät ole enää entisensä, vaan ”toivat kylkiäisenä ilmastonmuutoksen”.

”Joskus muinoin oli Vihreitä aktivisteja, jotka jossain hevonkorvessa sitoivat itseään kettingeillä puihin ja metsäkoneisiin. He ansaitsivat jonkinlaisen kunnioituksen, koska toimivat siinä ympäristössä, jota halusivat suojella. Se aito Vihreä sukupolvi kuoli sitten ilmeisesti sukupuuttoon ja syntyneen tilan valtasi jokin, jota voisi verrata nykyisiin Nokian kännyköihin, joissa lukee Nokia, mutta eivät ole enää ”Made in Finland”. Eli jokin näissä Vihreissä aktivisteissakin on muuttunut. Heistä ei löydy enää, jossain hevonkorvessa itseään telaketjuihin sitovia ja vielä vähemmän telaketjun yliajon kestäviä jäseniä, josta tulikin mieleeni Nokian klassikkomalli 3310, joka oli varsin sitkeähenkinen tapaus, peukut sille. Joten yhteenvetona voisin todeta, että kyllä minä nyt mieleni pahoitin, koska: ”Uudet Vihreät aktivistit toivat kylkiäisenä ilmastonmuutoksen ja Nokiasta tuli Made in China”. Ennen kaikki oli paremmin.” (796)

Mitä tulee arkijärkisyyteen, aineistossa nousi esiin myös ajatuksia siitä, että koko ilmastonmuutosta ei oikeasti olisi edes olemassa tai että se ei ainakaan olisi ihmisistä johtuvaa. Ilmastonmuutos näyttäytyi siis vähintäänkin luonnollisena ilmiönä, johon ei tämän vuoksi nähty olevan mitenkään mahdollista vaikuttaa. Näin ollen myös asiantuntijatietoa väheksyttiin. Maapallon ei nähty olevan vaarassa, minkä vuoksi myös ilmastonmuutoksen eteen tehdyt toimenpiteet sekä ilmastoaktivismi näyttäytyivät järjettöminä.

”Kuinkas paljon vesi on noussutkaan Suomenlahdella? Kuuntelin tänään merisäättä ja siellä sanottiin, että pohjanlahdella perämerta kohden olisi hieman vesi ylhäällä, mutta täällä etelässä alhaalla.” (312)

”Voit oikein mielellään esittää 100% todisteen siitä millä ne tiedemiehet tietävät mikä on ilmastomme viiden, viidenkymmenen tai sadan vuoden päästä, koska en tiennytkään että ihminen voi oikeasti nähdä tulevaisuuteen.” (323)

Populismille onkin tyypillistä korostaa ”yhtä ainoa yhteistä hyvää, jonka terve järki ymmärtää selvästi”, eli tapana on samaistaa oikea poliittinen menettelytapa siihen, minkä terve järki huomaa helposti. Siinä missä oikea toimintatapa on ratkaistavissa niin sanotun arkisen järjenkäytön avulla, myöskään arvokeskustelua tai empiirisen todistusaineiston keräämistä ei siis tässä valossa tarvita. Tällä pystytään myös osin selittämään se, miksi populismiin monesti yhdistyy ajatus politiikan haasteiden yksinkertaistamisesta. (Müller 2017, 41.) Esimerkiksi Huhtisen ja Melginin (2020) mukaan – hieman kärjistetyksi ilmaistuna – populismi tarkoittaakin nimenomaan asioiden pelkistämistä, tunteikkuutta sekä mielikuvituksella tai tarkoitushakuisesti väritettyjä näkemyksiä ja tulkintoja faktojen sijaan. Populistiset näkemykset erilaisista asiantiloista eivät siis monesti juurikaan perustu tutkimustietoon. Myös vastatiedontuotantoon perehtynyt sosiologi Tuukka Ylä-Anttila (2017) tuo väitöskirjassaan esiin, kuinka populismista puhuttaessa on perinteisesti totuttu korostamaan populistien tapaa väheksyä ”vieraantunutta asiantuntijatietoa” ja korostaa tervettä järkeä, jota tavallisella kansalla on muodostunut todelliseen elämään erilaisten arkisten kokemusten kautta.

4.3 Kuka tällaista haluaa?

Aineistossa ilmastotoimien puoltajiin ja etenkin Elokapinan toimintaan osallistuviin liitettiin monenlaisia epäedullisia mielikuvia, joiden myötä he eivät näyttäytyneet ”kunnollisina kansalaisina”. Siinä missä ilmastotoimien eteenpäinviejät esimerkiksi Suomen nykyisen hallituksen osalta näyttäytyivät korruptoituneena eliittinä, ilmastoliikkeeseen osallistuvia kuvailtiin monessa yhteydessä esimerkiksi laiskoiksi ja yhteiskunnan kannalta hyödyttömiksi, sillä heidän ei uskottu maksavan veroja, käyvän töissä tai opiskelevan. Näin ollen heidät nähtiin jopa eräänlaisena yhteiskunnallisena kulueränä, eivätkä edustaneet niin sanottua ”todellista kansaa”.

Esimerkiksi Müller (2017, 38) nostaa esiin, kuinka populistieilla on tyypillistä asettaa puhdas, viaton ja ahkera kansalainen vastakohtaksi niille, jotka eivät tee oikeaa työtä ja ”elävät loisten tavoin muiden työstä”, ja jotka tästä näkökulmasta näyttävät yhteiskunnan pohjimmaisina. Asetelma pätee myös korruptoituneeseen eliittiin, jonka ei uskota tekevän töitä muutoin kuin edistääkseen omaa etuaan.

”Ne retkottavat tyypit eivät tee mitään yhteiskunnan hyväksi. Ei näy verotilastoissa eikä töissä. Ovat pelkkiä joutilaita jotka haluavat päteä ja olla mukamas jotain erikoista.” (11)

”Suomessa muka työvoimapula. Tuollainen määrä täysin toimeettomia ihmisiä häiritsemässä kunnan kansalaisia. Viekö ne töihin älkääkö hyysätkö.”(1322)

Kuten olen tuonut esille, populismille on tyypillistä jaottelu ”meihin” ja ”muihin”, eli korruptoituneeseen eliittiin ja todelliseen kansaan. Meillä monella on varmasti jonkinlainen omakohtainen käsitys siitä, millainen on todellinen, ”kunnan kansalainen”. Tästä huolimatta kyseistä käsitettä on tutkittu yllättävän vähän, ja se on vaikeasti määriteltävissä. Kuitenkin esimerkiksi Nivalan (2006, 72–73) määritelmän mukaan kunnan kansalaisuus on jotain yhteiskunnallisella tai muuten yleisemmällä tasolla inhimillisesti toivottavaa. Käsitys kunnan kansalaisuudesta nojautuu siis erilaisiin yhteiskunnallisiin normeihin, joihin vaikuttavat muun muassa kyseinen yhteiskunta, yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Mitä tulee näihin yhteiskunnallisiin normeihin, esimerkiksi Suomea voidaan yleisesti ottaen pitää hyvin työkeskeisenä yhteiskuntana, mikä saattaa vaikuttaa käsityksiimme kunnan kansalaisuudesta.

Käsityksiä kunnan kansalaisuudesta voi lähestyä myös sosialisoinnin käsitteen kautta. Mainiikkaan ranskalais sosiologin Émile Durkheimin (1858–1917) ajatusten pohjalta sosialisointi voidaan ymmärtää ihmisen koko elämän ajan kestävästä yhteiskunnallistumisena, eli vallitsevien toimintatapojen, sääntöjen, normien, arvojen ja muun sosiaalisesti jaetun tiedon omaksumisena, jota yksilö tarvitsee voidakseen käyttäytyä yhteisön hyväksymällä tavalla. Sosialisointi ymmärretään siis tapahtumana, jossa passiivinen yksilö sulautuu yhteiskuntaan ulkoisten sosiaalisten voimien vaikutuksesta. Tämän voidaan nähdä takaavan myös yhteiskunnan tasapainon. (Nivala 2006, 53.) Tästä näkökulmasta poikkeavan toiminnan voidaan nähdä häiritsevän yhteiskunnan normaalia toimintaa ja aiheuttavan närkästystä vallitsevassa yhteisössä.

Elokapinan osanottajiin liitettyjen negatiivisten mielikuvien yhteydessä myös osanottajien omat elämäntavat ja niiden ekologisuus herättivät kysymyksiä ja ennakkoluuloja. Kommenteissa nousi esiin näkemyksiä, joiden mukaan Elokapinaan osallistuvien pitäisi ensin kiinnittää huomiota omiin elämäntapoihinsa, ennen kuin lähtevät syyllistämään muita ihmisiä. Kommenttien perusteella Elokapinaan osallistuvien ei nimittäin uskottu olevan itse halukkaita luopumaan mistään tai laskemaan elintasoaan ilmastonmuutoksen nimissä, vaan heidän nähtiin elävän elämäänsä ”kaikin mukavuusin”. Tämä näyttäytyi kommentoijien silmissä tekopyhänä toimintana.

”Kova on se ilmastohätätila jonka edestä taistellaan tavoilla jotka vain lisäävät saasteita. Hanurin alla on kiinalainen retkipatja, tuontivettä juodaan muovipulloista ja kertakäyttömukeista, päällä on pakistanilaiset värjätyt puuvilla. tai ties mitkä vaatteet, kännyillä selataan että mitähän media meistä nyt kirjoittaa ja kaiken huipuksi kuormitetaan Poliiseja jatkuvasti ihan kuin heillä ei olisi tärkeämpääkin tekemistä. Ja se lopputulos? Kansaa alkaa ottamaan päähän koko touhu oikein urakalla (- -)” (1736)

”Koko juttuhan on niin, etteivät he halua itse halua tehdä mitään, vaan kaikki on aina toisen tehtävä. (- -)”(901)

Baumanin (2020, 61) teoretisoinnin pohjalta ennakkoluulojen voidaan nähdä lisäävän kateutta, epäilystä ja aggressiivisuutta vastapuolta kohtaan. Ennakkoluulot tarkoittavat, että kieltäydytään uskomasta, että vastapuolella voisi olla hyveitä. Tässä yhteydessä on myös tavallista suurennella vihollisen todellisia tai kuvitteellisia paheita. Vihollisiksi julistettujen kaikki teot tulkitaankin niin, että heitä on mahdollista mustamaalata entisestään ja epäillä heidän omaavan alhaisia motiiveja. Ennakkoluulot estävät uskomasta siihen mahdollisuuteen, että vastapuolen aikeet voisivat olla rehellisiä ja että he voisivat tarkoittaa mitä sanovat, eli heidän aikeensa voisivat olla aitoja ja taka-ajatuksettomia. Tällaisessa populismillekin tyypillisessä vastakkainasettelussa vastustajan jokainen teko otetaan siis tarkasteluun pahantahtoisuuden ja moraalittomuuden paljastamiseksi.

Elokapinan toiminta näyttäytyi aineistossa lähinnä yleisenä häiriköintinä ja hauskanpitona tavallisten kansalaisten kustannuksella. Heidät nähtiin tavalla tai toisella osana eliittiä, joka on vieraantunut tavallisten kansalaisten arkitodellisuudesta. Tämän vuoksi esiin nousi myös näkemyksiä siitä, etteivät osanottajat välttämättä itsekään aivan ymmärtäisi mihin ovat osallistumassa ja mitä ovat vaatimassa. Osallistujien ei toisaalta nähty olevan mukana toiminnassa kovinkaan tosissaan, vaan heidän uskottiin monessa tapauksessa olevan

esimerkiksi hyväosaisten perheiden kurittomia lapsia, jotka ottavat osaa tempauksiin saadakseen jonkinlaisen kokemuksen ja yhteenkuuluvuuden tunteen. Samalla esiin nousi myös ajatuksia siitä, että Elokapinaan osallistuvat olisivat tulleet jopa jollain tapaa vedätetyiksi, ja heitä ohjailtaisiin ylhäältä päin ja käytettäisiin aatteen nimissä hyväksi.

”On se kumma, kun ei näitä herrojen kakaroita saada järjestykseen? (- -) ”
(1141)

”Nuoret itsekään eivät tosiaan ymmärrä mitä edesvastuuttomalla käytöksellään saavat aikaan, ei kai ole tarkoituskaan. Ne, jotka ovat tällaisten temppujen takana, ymmärtävät oikein hyvin, samoin kuin ne pääkallon paikalla olevat suomalaiset, jotka sanovat ymmärtävänsä näitä nuoria. Eikä tästä seuraa mitään hyvää Suomelle.” (507)

”Elävät ihan omassa todellisuudessa, jolla ei ole mitään tekemistä reaali maailman kanssa.” (628)

Useissa tapauksissa sitoutuminen nykyaikaisiin liikkeisiin ei toisaalta olekaan erityisen vahvaa, sillä monessa tapauksessa lähinnä julkisuuden kautta luotu yhteisöllisyys saattaa lopulta jäädä symboliseksi. Sitoutuneisuus liikkeeseen säilyy niin pitkään, kuin liikkeiden jäsenet ovat halukkaita ohjaamaan omaa elämäänsä liikkeiden moraalisten periaatteiden mukaan, ja liike pystyy tarjoamaan merkityksiä näille elämäntavoille. Huomionarvoista on myös, että moni uusista liikkeistä pyrkii yleispätevöittämään edustamiaan näkemyksiä ja arvoja. Onnistuessaan tavoitteessaan ja saadessaan ympäröivien poliittisten liikkeiden lähtemään mukaan toimintaansa ja tavoitteisiinsa, ne kuitenkin menettävät erityisyyttään ja asemaansa jäsenten identiteetin muodostumiselle (Immonen 1998, 37) Uudet liikkeet tarjoavat siis ihmisille erityisesti sosiaalisia identiteettejä poliittisten reformien sijaan (Immonen 1998, 29).

Mitä tulee ilmastoliikkeisiin ja tässä tapauksessa Elokapinan toimintaan osallistuviin kohdistettuihin ennakkoluuloihin, ympäristöliikkeen pitkästä historiasta huolimatta Elokapinan harjoittama suora toiminta on ollut ilmiönä melko harvinainen. Mukana olevat osanottajat voivatkin näyttäytyä eräänlaisina uusina ”tulokkaina” yhteiskunnallisen vaikuttamisen kentällä. Baumanin (2020, 63) mukaan aikoina, jolloin yhteiskunta on muutoksessa ja vanhoja, totuttuja ja turvallisia tapoja aletaan jopa pakonomaisesti puolustamaan, aggressio kohdennetaan monesti heihin, jotka eivät olleet paikalla silloin, kun kaikki oli vielä hyvin. Tulokkailta on omanlainen elämäntyyliinsä ja heidät nähdään erilaisina. He näyttäytyvät näin ollen konkreettisenä muutoksen ruumiillistumana. Heidä syytetään itse muutoksesta, vanhan

turvallisuuden hiipumisesta ja vanhojen tapojen arvonmenetyksestä, nykyisen tilanteen epävarmuudesta ja tulevaisuuden mahdollisesti mukanaan tuomista uhista.

5 Populismi muutoksen vastavoimana

Yhteiskuntamme on viimevuosikymmenet käynyt läpi monenlaisia muutoksia, jotka ovat haastaneet monia elämän perinteisiä osa-alueita ja arvoja. Tämän lisäksi kiihtynyt keskustelu ilmastonmuutoksen hillitsemiseen käytettävistä panostuksista, maailman kunnianhimoisimmasta ilmastotavoitteesta ja niistä seuraavista toimenpiteistä on luonnollisesti herättänyt kysymyksiä ja pelkoa siitä, miten elämämme tulee entisestään muuttumaan. Tarkastelin vallitsevaa tilannetta populistin näkökulmasta, mikä osoittautuikin tutkimusaineistoni läpäiseväksi tekijäksi.

On toki totta, että ilmastonmuutoksen torjuntaan vaadittavat toimenpiteet tarkoittavat myös sitä, että joudumme miettimään uudelleen omia arkisia kulutustottumuksiamme. Pihkalan (2019) mukaan ihmismielen toiminnan kannalta on huomionarvoista, että olemme keskimäärin huomattavasti alttiimpia ottamaan riskejä menetysten kuin saatavien osalta. Tämä tarkoittaa, että jo saavutetuista eduista halutaan pitää kiinni. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen suhteen ihmiset ovat siis alttiita ottamaan sen riskin, että tappioita tulee, kunhan nykyisestä elintasosta ei tarvitse luopua.

Tarkastellessamme ihmisten haluttomuutta toimia ilmastonmuutoksen pysäyttämisen eteen, esiin nousee myös kysymys moraalikäsitteistämme. Moraaliarvostelmiin uskomisen voidaan nimittäin nähdä ohjaavan yksilöiden toimintaa, ja yksilöiden vaikeus motivoitua ilmastonmuutoksen kaltaisille ongelmille saattaa kertoa siitä, miten perusteltuina pidämme ilmastoa koskevia moraalisia velvoitteita. (Puumala 2020, 287–288.) Ilmastonmuutos ei vielä näyttäydy osana jokapäiväistä elämäämme, jonka vuoksi emme ehkä ole riittävän motivoituneita toimimaan tilanteen vaatimilla tavoilla. Ihmisillä saattaakin olla enemmän negatiivisia mielikuvia heidän elämäänsä ylhäältä päin asetetuilla, konkreettisesti vaikuttavilla ilmastotoimilla esimerkiksi lämmityksen tai autoilun hinnannousun suhteen, kuin itse ilmastonmuutoksella, jonka katastrofaaliset seuraukset ilmenevät vasta tulevaisuudessa. Puumalan (2020, 288–290) mukaan ilmastonmuutos kaikessa monimutkaisuudessaan ja

toistaiseksi myös etäisyydessään on siis hankala aihe lähestyä, ja päivittäiset huolenaiheemme korostuvat suhteessa pitkän tähtäimen murheisiin. Arkikokemuksen painottaminen voi osaltaan selittää myös epäilyksiä koko ilmiölle.

Aineistossa ilmastotoimenpiteiden vastustuksen taustalla vaikutti monenlaisia tekijöitä. Ilmastotoimenpiteiden uskottiin toteutuessaan kurjistavan tavallisen kansan elintasoja ja olevan suomalaisen yhteiskunnan edun vastaisia. Ilmastotoimenpiteille ei nähty pätevää perustetta, sillä suomalaiset nähtiin luontoa rakastavana kansana, joka on tehnyt oman osuutensa ympäristön suojelun eteen jo vuosikymmenien ajan hyvin esimerkillisesti. Samalla katse kohdistui päästöiltään merkittäviin valtioihin kuten Kiinaan ja Intiaan, joiden rinnalla Suomen ilmastotoimenpiteillä ei nähty olevan kunnianhimoisuudestaan huolimatta minkäänlaista merkitystä globaaliin ilmastoon. Suomen asettamat ilmastotavoitteet nähtiin tässä mielessä ylimitoitettuina, ja mahdolliset lisätoimenpiteet näyttäytyivät jopa täysin järjenvastaisina. Kaiken tämän järjenvastaisuuden ja kansalaisia kurjistavien toimenpiteiden taustalla uskottiinkin vaikuttavan jopa jonkinlainen salaliitto, mikä tarjoaisi selityksen vallitsevalle tilanteelle. Kaavailtujen ilmastotoimien uskottiin toimivan esimerkiksi tekaistuna perusteena erilaisille hinnankorotuksille ja verotuksen lisäämiselle.

Kuten olen osana tutkielmaani tuonut esiin, populismin ilmeisimpänä määritelmällisenä ehtona on kriittisyys eliittejä kohtaan. Populistit uskovat edustavansa yksin oikeaa kansaa, ja heidän kilpailijansa katsotaan kuuluvan korruptoituneeseen tai laittomaan eliittiin. Tässä valossa myöskään kaikki, jotka eivät kannata populistieja, eivät näyttäyty kunnan kansalaisina. (Müller 2017, 16–18.) Tämä asetelma nousi esiin myös osana käyttämäni aineistoa. Esimerkiksi ilmastomielenilmauksiin osallistuneita ei pidetty kunnan kansalaisina, ja heihin liitettiin monenlaisia epäedullisia mielikuvia. Mitä tulee ilmastotoimien toimeenpanijoihin, esimerkiksi Suomen nykyistä Marinin hallitusta pidettiin laittomana. Marinin hallitus näyttäytyi myös mahdollisen salaliiton todennäköisimpänä taustavaikuttajana.

Aineistossa yllättävää olikin mahdollisten salajuonien pohdinnan korostuminen sekä samaan aikaan yleisesti hyväksytyjen tosiasioiden voimakas kumoaminen. Koko aineistossa eniten nousi nimittäin esiin pohdintaa siitä, että ilmastoliikkeen tai ilmastotoimenpiteiden taustalla voisi vaikuttaa muita syitä, kuin ilmastomuutoksen hillitseminen, ja kaiken takana voisi olla jopa jonkinlainen eliitin kaavailema salajuoni. Mukana tässä juonessa nähtiin olevan valtion instituutioita, mahdollisesti myös muita maita kuten Venäjä, jonka motiivina olisi luoda

epäjärjestyttä länteen. Tämän lisäksi esimerkiksi jo ilmastonmuutos itsessään sai osakseen kyseenalaistusta, ja tieteellinen tieto kumottiin monessa yhteydessä kaikille selvänä näyttäytyvällä ”arkijärjellä”. Ajatus korruptoituneesta eliitistä, joka muodostaa salaliittoja tavallista kansaa vastaan kuului siis populistiseen ajatteluun myös osana omaa aineistoani.

Julkisessa keskustelussa monesti korostetaan, kuinka Suomessa kansalaiset luottavat edelleen vahvasti valtioon ja sen instituutioihin. Samalla hyvinvointivaltiota korostetaan oikeuksien takaajana ja sen jokseenkin kankeatkin ja hitaasti muutettavat rakenteet nähdään kansalaisten turvana. Samaan aikaan olemme kuitenkin alkaneet kuulla myös keskustelua siitä, että eläisimme jonkinlaisessa populismin ajassa, ja salaliittoteorioita on alkanut nousta esiin yhä enemmän. Tämä nousi esiin myös aineistossa. Tämän lisäksi vallitsevalla internetin aikakaudella uudet median muodot tuottavat valtavan määrän mielipiteitä, joista keskustellaan ja kiistellään ilman, että ne monesti perustuisivat mihinkään lähteisiin (Laaksonen & Poutanen 2019; sit. Huhtinen & Meligin 2020). Lisääntyvät ja verkostoituvat mediat eivät tuota selkeitä ”totuuksia”, vaan niiden ulostulot saavat heti erilaisia tulkintoja ja merkityksiä (Huhtinen & Meligin 2020).

Pihkalan (2019) mukaan on selvää, että puhuttaessa ilmastonmuutoksesta, itsestään selvinä elämäntavan perusasioina näyttäytyviä kulutustottumuksia on vaikea muuttaa. Tämän lisäksi monet taloudelliset ja poliittiset intressit ohjaavat käyttäytymistämme. Haluttomuus luopua etuoikeuksista tekee ihmisen entistä alttiimmaksi kieltämisreaktioille ja joissain tapauksissa jopa suoranaiselle propagandalle.

Lähteet

- Alasutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino
- Bauman, Zygmunt (2020) Sosiologinen ajattelu. Tampere: Vastapaino
- Herkman, Juha (2011) Poliitiikka ja mediajulkisuus. Tampere: Vastapaino
- Herkman, Juha (2019) Populismien aika. Tampere: Vastapaino
- Huhtinen Aki-Mauri & Melgin Elina (2020): Populismi, elitismi ja rihmastot... hallitsemattomuuteen sopeutumisesta. <https://viestijat.fi/populismi-elitismi-rihmastot-ja-sotakone-hallitsemattomuuteen-sopeutumisesta/> Viitattu 09.05.2022
- Ikäheimo, Hannu-Pekka (2017) Populismien aikakausi – kausivaihtelua vai pysyvämpi muutos? <https://www.sitra.fi/artikkelit/populismien-aikakausi-kausivaihtelua-pysyvampi-muutos/>. Viitattu 04.04.2022
- Ilmastolaki 22.5.2015/609. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150609>. [ajantasainen lainsäädäntö] Viitattu 06.05.2022
- Immonen, Kaj (1998) Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Immonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet* (s. 15–42). Tampere: Vastapaino
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskurssianalyysi. Tampere: Vastapaino
- Kangaspunta Veera (2021) Verkkojutusten kommentit: Julkista osallistumista ja henkilökohtaisten päämäärien tavoittelua. *Media & Viestintä*, 44 (1), 210–214. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/107309>
- Kivioja, Pasi (2022) Salaliittoteorioiden ihmemaassa – tositarinoita ihmisistä kaninkolossa. Jyväskylä: Docendo
- Konttinen, Esa (1998) Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastossa. Teoksessa Kaj Immonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet* (s. 187–218). Tampere: Vastapaino
- Kortetmäki, Teea (2020) Ilmastokriisi ja rakenteellinen epäoikeudenmukaisuus. Teoksessa Simo Kyllönen & Markku Oksanen (toim.), *Ilmastomuutos ja filosofia* (s. 85–103). Helsinki: Gaudeamus.
- Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne (2013) Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Teoksessa Salla Maaria-Laaksonen & Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino
- Müller, Jan-Werner (2017) Mitä on populismi? Tampere: Niin & näin
- Nivala, Elina (2006) Kunnon kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisenä ihanteena. Teoksessa Leena Kurki & Elina Nivala (toim.) *Hyvä ihminen ja kunnon kansalainen*. Tampere: Tampere University Press.

Neihum, Alec (15.10.2021) *Björn Wahlroos: Vesi ja ilma pitäisi yksityistää – ”Jonkun pitäisi omistaa Itämeri”*. MTV Uutiset [sähköinen uutisartikkeli] <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/bjorn-wahlroos-vesi-ja-ilma-pitaisi-yksityistaa-jonkun-pitaisi-omistaa-itameri/8265208#gs.xrdgs0> Viitattu 18.04.2022

Palonen, Emilia (2020) Populismien muoto, diskursiivisuus ja retoriikka: Analyysi soinnilaisuudesta. *Politiikka*, 62(2), 125–145. <https://doi.org/10.37452/politiikka.89431>

Pihkala, Panu (2019) *Päin helvettiä? : ympäristöahdistus ja toivo*. Helsinki: Kirjapaja

Puumala, Mikko M. (2020) Viekö ihmisen perusolemus kohti ilmastokatastrofia? Teoksessa Simo Kyllönen & Markku Oksanen (toim.), *Ilmastomuutos ja filosofia* (s. 278–296). Helsinki: Gaudeamus.

Räikkä, Juha (2021): *Salaliittoteorioiden filosofia: temppeleherroista liskoihmiisiin*. Helsinki: Gaudeamus

Siisiäinen, Martti (1998) Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Kaj Immonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet* (219–244). Tampere: Vastapaino

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*.

Ukkola, Sanna (2021) Lakia rikkovat Elokapinan hipit ovat ilmastouhka. *Iltalehti* [sähköinen uutisartikkeli] <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/1981cdec-018c-4c3c-92cb-fe4a04b5cf29>

Valtioneuvosto (2019): *Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi* [Sanna Marinin hallitusohjelma, strateginen kokonaisuus] <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/hiilineutraali-ja-luonnon-monimuotoisuuden-turvaava-suomi>. Viitattu 05.05.2022

Vihma, Antto (24.5.2019) Essee: Ilmastopimusta kamppivat nyt vastatietoa jakavat populistit. *UP*. <https://ulkopolitiikka.fi/lehti/2-2019/essee-ilmastosopimusta-kamppivat-nyt-vastatietoa-jakavat-populistit/>. Viitattu 19.02.2022.

Ylä-Anttila, Tuukka (2017) *The populist toolkit: finnish populism in action 2007–2016* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuarkisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/224199>.

Ympäristöministeriö (2021): *Hallituksen ilmastopolitiikka: kohti hiilineutraalia Suomea 2035*. <https://ym.fi/hiilineutraalisuomi2035>. Viitattu 05.05.2022

Åkerman, Maria (2014) Kehon politiikka ympäristöhallinnassa: Kokemuksellisen ympäristökansalaisuuden jäljillä. *Alue ja ympäristö*, 43(2), 17–29. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64817>

Liitteet

Liite 1.

Liite 1. Taulukko aineiston pää- ja aladiskursseista.

DISKURSSIT	PUHEENVUOROJEN MÄÄRÄ
1. YHTEISKUNTA KAAOKSESSA	
1.1 Ilmastotoimet eliitin salajuonena	85
1.2 Ilmastoliike turvallisuuskana	73
1.3 Ilmastotoimien kurjistava vaikutus	32
1.4 Rahalliset kustannukset	26
YHTEENSÄ	216
2. SUOMI VASTAAN ILMASTONMUUTOS	
2.1 Ilmastotoimien turhuus	74
2.2 Ilmastonmuutoksen tuputus	67
2.3 ”oikea” ja ”väärä” ympäristönsuojelu	31
2.4 Ilmastonmuutoksen kyseenalaistus	31
YHTEENSÄ	203
3. KUKA TÄLLÄISTÄ HALUAA?	
3.1 Osanottajien irrallisuus todellisuudesta	64
3.2 ”Kunnon kansalaisuus”	49
3.3 Vastuun kiertäminen	35
3.4 Osanottajat vedätyksen uhreina	16
YHTEENSÄ	164

KOKO AINEISTO YHTEENSÄ**583**